

Västtyskland och demokratin

Enligt partiprogram och val-siffror är Västtyskland en av Europas mest stabilt demokratiska stater. De tre största partierna framhäver alla redan med sina namn troheten mot folkstyrelsen: de kristliga demokraterna, socialdemokraterna, de fria demokraterna. De partier som öppet siktar till diktatur eller kan antas föredra diktaturtendenser har vunnit ringa och sjunkande anslutning bland väljarna. Vid valen till förbundsdagen 1949 fick kommunisterna 5,7 procent av rösterna, de partier som betraktades som nazistiska (tyska rättspartiet och tyska konservativa partiet) 2,2 procent; vid 1953 års val sjönk kommunisternas andel av valmanskåren till 2,2 procent, och även de "nazistiska" riktningarna gick tillbaka. Gång efter annan har det förespåtts att nynazistiska strömningar skulle bli politiska maktfaktorer av betydelse, men utvecklingen har hittills jävat dessa profetior, i förbundsstaten likaväl som i provinserna. Flyktingspartiet, som sedan 1953 är representerat i förbundsregeringen, tycktes till en början vara influerat av nazistiska tongångar, men har sedan utan större svårigheter inordnats i det demokratiska systemet.

Likväl finns det, säger många, starka nazistiska stämningar, en beredskap för nazismen som under vissa förhållanden, vid den upprustning som är att vänta eller vid en inre kris, kan bli en fara för den unga tyska demokratin. Nazismen vid makten sökte med stor skicklighet legitimera sig genom att åberopa äldre tyska tänkare, som på en eller annan punkt kunde framställas som föregångare; de som i dagens läge hyser farhågor för den tyska demokratin består ofta benägna att i varje ståndpunkt, varje meningsyttring som visar likhet med något drag i den nazistiska åskådningen spåra inflytelser från och anknytning till Hitlers politik. Denna inriktning är väl förståelig med hänsyn till erfarenheterna under Weimarregimen, allra helst som det är utomordentligt svårt att med säkerhet bedöma något så ogripbart som en "stämning", en "beredskap", som inte kom-

mer till uttryck i politiskt handlande.

Bland de företeelser som inger oro är att många förutvarande nazister efter hand erhållit viktiga poster under den nya regimen. Hit hör flera ministrar, såsom flyktingsministern Oberländer (flyktingspartiet) och bostadsministern Preusker (fria demokratiska partiet) samt ett stort antal högre förbundsämbetsmän. Det är här fråga om personer som varit relativt aktiva nazister, med poster inom partihierarkin och SS. Med fog kan det påstås att folk av denna typ inte gärna kan vara solida demokrater, även om de nu bekänner sig till demokratin. Det allmänna försvaret för utnämningar av denna art går ut på att ämbetsmän och praktiskt taget alla som ville göra karriär och vinna framgång under Hitlertiden var tvungna att inträda i partiet; att de var aktiva och energiska partimedlemmar behöver inte tyda på en speciellt ivrig nazism, utan kunde ofta helt enkelt bero på anpasslighet och ärelystnad. Det bör tilläggas att de ledande politikerna i det republikanska Tyskland i regel var opponenter mot eller kritiker av nazismen eller i varje fall stod helt utanför den nazistiska rörelsen.

Genom skilda opinionsundersökningar har man sökt klarlägga i vad mån för nazismen utmärkande föreställningar fortlever i det demokratiska Tyskland. I vilken utsträckning är tyskarna antisemiter, nationalist, krigsivrare, hur betraktar de Hitler och hans diktatur, respektive den nuvarande regimen? Väsentligen har dessa undersökningar, särskilt under senare tid, inneburit demotier av uppgifterna om nazistiska tendenser.

Sålunda är — enligt rapport av Dagens Nyheters Berlinskorespondent den 13 februari — enligt en i höstas hållen undersökning antisemitismen i avtagande, i synnerhet bland ungdomen. Det stora flertalet tillfrågade ansåg, exempelvis, att äktenskap mellan judar och icke-judar kunde antas bli lyckliga; att en minoritet av 25 procent var av motsatt åsikt kan inte överraska, då med all säkerhet även äktenskap mellan katoliker och protestanter av vissa folkgrupper betraktas med misstro. En annan undersökning i höstas (utförligt kommenterad i Chatham House-tidskriften *The World Today* och i *The New York Times Magazine*) gällde endast ungdomen mellan 15 och 24 år. En överväldigande majoritet sade sig vara beredd att försvara den demokratiska ordningen; minoriteten, som var likgiltig eller fientlig mot denna ordning, bestod till mycket stor del av lantarbetare och andra fattiga arbetare, vilket tyder på att den negativa inställningen berodde främst på ekonomiskt missnöje. Omkring 80 procent av de unga männen svarade nej på frågan om de ville bli soldater. Över två tredjedelar ville hellre att Tyskland skulle ingå i ett europeiskt förbund än bli en helt självständig stat. Blott ett fåtal, 11 procent, uttalade positiva omdömen om Hitler (såsom att han levde enkelt eller var en god talare); de flesta visste ingenting om honom eller förklarade att han var gemen, oduglig och förhatlig. I de nämnda engelska och amerikanska kommentarerna betonas på goda skäl att denna stora

och auktoritativa undersökning inte ger anledning till misströtan om den tyska ungdomens hållning, tvärtom.

Av utomordentlig vikt är att, trots den hetsiga striden mellan Adenauerregeringen och dess socialdemokratiska motståndare, klyftan mellan "höger" och "vänster" efter allt att döma minskats i Tyskland. Den reaktionära linje som under Weimarregimen företrädades av de tysknationella och som var ett centralt inslag i nazismen dominerar inte något stort parti; socialdemokratin har helt övergått från marxism till reformism. Det är typiskt att, enligt ett nyss publicerat arbete om den tyska ungdomen inom arbetarklassen (Schelsky, *Arbeiterjugend gestern und heute*), denna ungdom till nästan 100 procent är helt okunnig om vad orden proletär och proletariat betyder. Den tyska socialdemokratin har, liksom den svenska, från ideologisk synpunkt blivit "engelsk".

Nationalismen framstår som det stora problemet. Det stora

flertalet är ovillkorligt mot ett krig, mot krigstjänst, för en västeuropeisk union. Men det stora flertalet är också inriktat på förändringar som kan sägas innebära en tysk expansion. De önskar ett enat Tyskland i första hand, men också återvinnet av områden som Tyskland förlorat genom kriget — Saar, de till Polen avträdna tyskspråkiga provinserna, detta är minimum. Dessa aspirationer måste emellertid enligt värderingar som är gemensamma för alla demokratier anses respektabla; det är för svenskar, engelsmän eller fransmän hyckleri att här tala om nationalism i förklenande mening. Huruvida den upprustning som nu står på programmet kommer att stimulera nationalism och militarism vet vi inte, inte heller om vinnandet av de primära målen skulle leda till uppställandet av andra i egentlig mening nationalistiska mål. Vi kan inte döma dagens Tyskland därför att ett framtida, framgångsrikt och mäktigt Tyskland kan bli farligt.